

УДК 34: 341.3: 342.7: 349.6

Зигрій Ольга,
ORCID: 0000-0001-7092-5306

ЕКОЛОГІЧНА БЕЗПЕКА Й ПРАВА ЛЮДИНИ В УМОВАХ КЛІМАТИЧНОЇ МІГРАЦІЇ: МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІ ТА НАЦІОНАЛЬНІ АСПЕКТИ

У статті досліджено взаємодію екологічної безпеки та прав людини в умовах кліматичної міграції з урахуванням міжнародно-правових та національних підходів. Актуальність теми зумовлена посиленням глобальної зміни клімату, збільшенням частоти екологічних катастроф та ускладненням безпекової ситуації у світі, що в сукупності створюють нові виклики для системи захисту прав людини. Обґрунтовано, що кліматична міграція є наслідком складної взаємодії природних, соціально-економічних та військово-політичних факторів, серед яких вирішальну роль відіграють деградація навколишнього середовища, підвищення рівня моря, опустелення, повені, посухи та інші екстремальні природні явища. Втрата безпечного середовища існування, житла та засобів до існування безпосередньо впливає на реалізацію фундаментальних прав людини, насамперед права на життя, здоров'я та безпечне довкілля.

Проаналізовано наукові підходи до розуміння кліматичної міграції й робиться наголос на її багатофакторній природі, що ускладнює правову кваліфікацію відповідних міграційних процесів. Особлива увага приділяється взаємозв'язку між екологічною безпекою та правами людини, оскільки деградація навколишнього середовища є одночасно причиною й наслідком вимушеного переміщення населення. Підкреслено, що в сучасних умовах все частіше зустрічається поєднання кліматичних, екологічних й військових факторів, що призводять до формування змішаних форм міграції. Дана проблема у комплексі вимагає переосмислення існуючих правових підходів.

Окремо проведено аналіз міжнародно-правового регулювання у сфері захисту осіб, вимушених переселятися через кліматичні та екологічні фактори. Було встановлено, що чинні міжнародні механізми захисту біженців не повністю охоплюють категорію кліматичних мігрантів. В сукупності це свідчить про наявність нормативних прогалин у міжнародному праві. Водночас міжнародні стандарти у сфері прав людини, зокрема принцип невідворення, розглядаються як важливий інструмент непрямого захисту такої категорії осіб.

Національний вимір дослідження показує, що українське законодавство забезпечує загальні гарантії захисту внутрішньо переміщених осіб й закріплює право на безпечне довкілля, але не містить спеціального правового статусу для кліматичних мігрантів. У правовому полі зору це обмежує можливості комплексного реагування на екологічно зумовлені міграційні процеси й вимагає подальшого вдосконалення нормативно-правової бази.

В загальному доведено, що ефективне вирішення проблеми кліматичної міграції вимагає інтеграції міжнародно-правових та національних механізмів, поєднання екологічних, міграційних й правозахисних підходів, а також розробки правових інструментів, спрямованих на забезпечення екологічної безпеки як необхідної умови реалізації прав людини.

Методологічну основу дослідження склали загальнонаукові та спеціально-правові методи, зокрема формально-правовий, порівняльно-правовий, системно-структурний та методи правового аналізу.

Ключові слова: екологічна безпека, права людини, правове регулювання,

кліматична міграція, ВПО, екологічні біженці, воєнні конфлікти, міжнародно-правовий захист.

DOI 10.34079/2518-1319 -2026-16-31-120-129

Постановка проблеми. У сучасних умовах поглиблення екологічних криз, зумовлених зміною клімату, деградацією природних ресурсів й зростанням кількості екологічних катастроф, особливого підходу набуває проблема забезпечення екологічної безпеки як складової загальної системи прав людини. Одним із ключових викликів сучасності є зростання масштабів кліматично зумовленої міграції, що визначає необхідність переосмислення традиційних підходів до інституту права на притулок.

Сучасність не в повній мірі відображає специфіку новітніх міграційних процесів, що пов'язані з наслідками зміни клімату. Надання правового статусу «кліматичні мігранти» є відсутнім, що призводить до значних прогалин у механізмах їх захисту. Національні правові системи перебувають на початковому рівні до визнання нових реалей, при цьому намагаючись інтегрувати екологічні чинники у політику надання притулку й захисту прав людини.

У цьому контексті особливого значення набуває дослідження взаємозв'язку між екологічною безпекою та правом на притулок, а також аналіз міжнародно-правових та національних підходів до врегулювання питань кліматичної міграції.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дана проблематика знаходиться у фокусі досліджень міжнародних організацій, зокрема Міжнародної організації з міграції, Програми ООН з навколишнього середовища, Європейського агентства з навколишнього середовища й Центру моніторингу внутрішніх переміщень. У їхніх доповідях наводяться причини, наслідки та масштаби кліматичної міграції, а також розробляються підходи до формування ефективних механізмів реагування на відповідні виклики.

У науковому дискурсі дана тематика й надалі є недостатньо обгрунтованою. Попри існуючий інтерес до взаємозв'язку між зміною клімату, екологічною безпекою й правами людини, дослідження зосереджуються лише на деяких аспектах проблеми, що ускладнює формування цілісного підходу.

Праці українських науковців (І. Адел, Е. Лібанова, О. Малиновська, О. Позняк, У. Садова, С. Самашко) в основному присвячені загальним питанням міжнародної кліматичної міграції, соціально-економічним та демографічним наслідкам. Їх напрацювання дало поштовх для подальшого вивчення міграційних процесів у контексті глобальних екологічних змін. Проте питання комплексного правового регулювання кліматичної міграції, а саме в аспекті забезпечення екологічних прав людини, потребує подальшого поглибленого дослідження. Також особливу увагу слід приділити правовому забезпеченню статусу кліматичних мігрантів, надання гарантій їхнім правам й інтеграції екологічного компонента у загальній системі прав людини. Враховуючи це необхідно здійснити аналіз міжнародно-правових засад і національних практик у сфері забезпечення екологічної безпеки й реалізації прав людини у контексті кліматичної міграції та сформулювати перспективи удосконалення правового регулювання у цій сфері, що і визначає *мету дослідження*.

Виклад основного матеріалу. У сьогочасних глобальних кліматичних змінах питання забезпечення екологічної безпеки дедалі тісніше пов'язане з питанням реалізації й захисту прав людини. Взаємозв'язок кліматичних змін, міграційних процесів та прав людини досліджуються на міжнародному й на національному рівнях.

Екологічна безпека являється невід'ємним елементом національної безпеки й виступає важливою передумовою у реалізації прав людини. Одним із базових

екологічних прав визнається право на безпечне для життя і здоров'я довкілля, яке впливає на реалізацію інших прав, а саме права на здоров'я, життя, його достатній рівень та житло.

Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища» передбачає «забезпечення екологічної безпеки й підтримання екологічної рівноваги на території України ... збереження генофонду Українського народу є обов'язком держави» (Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища»). Законодавець гарантує здійснювати на своїй території екологічну політику, що спрямовується на збереження безпечного навколишнього середовища, захисту життя й здоров'я населення від шкідливого впливу, яке зумовлене забрудненням довкілля, досягненням гармонійної взаємодії між суспільством та природою, охороною, раціональним використанням й відтворенням природних ресурсів.

Посилення занепаду довкілля, збільшення частоти екстремальних природних явищ, підняття рівня моря й опустелення територій, стихійні лиха (повені, урагани, пожежі), тривалі екологічні процеси (посухи, деградація ґрунтів, дефіцит водних ресурсів), а також антропогенні впливи породжують нові виклики для держав та міжнародної спільноти. Центральне місце, за таких умов, має категорія «кліматична міграція». Дане поняття характеризується як вимушене переміщення населення у межах держави або за її межі, що зумовлене екологічними чинниками або поступовими змінами довкілля, які негативно впливають на рівень життя, та потребує комплексного правового переосмислення в контексті дотримання екологічної безпеки й гарантування основоположних прав людини (Павко Я.А., 2025).

У контексті кліматичної міграції екологічна безпека набуває подвійного значення: по-перше, її порушення виступає причиною вимушеного переміщення; по-друге, визначає умови перебування мігрантів на безпечних територіях.

Загальнозрозумілим є те, що низький рівень екологічної безпеки може призвести до виникнення нових соціальних конфліктів, що характеризуються поглибленням нерівності та порушенням прав людини.

На національному рівні питання кліматичної міграції здебільшого регулюються в межах загального міграційного й екологічного законодавства, розробки механізмів адаптації до кліматичних змін та забезпечення доступу до правосуддя у випадках порушення екологічних прав.

Наразі міжнародне право не подає окремої категорії «кліматичних біженців», що, в свою чергу, утруднює надання міжнародного захисту й доступу до правових гарантій особам, переміщених унаслідок кліматичних змін (Самашко С. С., 2024.).

Слід наголосити, що відсутність правових норм, які мали б бути спрямовані на врегулювання статусу кліматичних мігрантів, створює ризики порушення їхніх прав. Адже кліматичні зміни та воєнні дії в Україні розглядаються у взаємозв'язку, оскільки погіршення стану довкілля виступає фактором, що сприяє виникненню чи загостренню соціально-економічної й політичної нестабільності.

Воєнні дії спричиняють руйнування промислових об'єктів та інфраструктури, забруднення водних ресурсів, ґрунтів, атмосферного повітря, призводять до виникнення техногенних аварій й порушення екологічної рівноваги цілих регіонів в Україні. Наслідками таких дій є створення небезпечних умов для проживання населення та вимушене переміщення населення.

Слід вважати, що кліматичні зміни та воєнні дії формують взаємопов'язаний зв'язок, де кліматичні фактори сприяють виникненню чи загостренню конфліктів, а війна значно погіршує стан довкілля й посилює екологічні ризики. У результаті цього виникає комплексний вплив на міграційні процеси, який призводить до зростання чисельності

осіб, які вимушені залишати постійне місце проживання через поєднання екологічних й безпекових загроз. Внутрішньо переміщені особи (ВПО) зазнають додаткових екологічних ризиків, що пов'язані із забрудненням довкілля, певним дефіцитом ресурсів й неналежним рівнем проживання.

Особливістю кліматичної міграції є відсутність чітко визначеного міжнародно-правового статусу осіб, які переміщуються з екологічних причин. На відміну від біженців у класичному розумінні, кліматичні мігранти не підпадають під дію чинних міжнародних конвенцій, що створює прогалини у механізмах їх правового захисту.

Міжнародно-правове регулювання кліматичної міграції перебуває на стадії формування. Існуючі міжнародні акти, спрямовані на захист прав людини та охорону довкілля, лише частково охоплюють дану проблему. Зокрема, універсальні договори у сфері прав людини встановлюють загальні стандарти захисту, які можуть бути застосовані до кліматичних мігрантів, однак не враховують специфіки їхнього становища.

Відповідно до міжнародно-правових стандартів право особи на притулок є процедурою міжнародного захисту в отриманні статусу біженця. Конвенція про статус біженців або Статутом УВКБ ООН визначають особу біженцем не повною мірою. «Екологічний біженець» є спірним поняттям і часто пов'язаний з категоріями людей, що вимушені покинути місце проживання через причини, які не залежать від них самих і мають різний правовий статус - біженці, мігранти, переміщені особи всередині країни та особи, переміщені через стихійні лиха.

Науковиця Л.Невара визначає причини, через які важко включити термін «екологічний біженець» до правової бази Конвенції. У її дослідженнях наголошується, що «наслідки зміни клімату, які є недискримінаційними і не пов'язані з індивідуальним підґрунтям чи переконаннями» - це найголовніше, що може впливати на причину. Наступне - «це зміна клімату, що проявляється поступово, і, малоймовірно, що деякі особи залишать знешкоджені території ще до того як вона стане непридатною для життя. По-третє, складність встановлення причини переміщення. Зміна клімату діє опосередковано, тобто через вплив на політичні, економічні й соціальні процеси, що унеможлиблює чітке відокремлення екологічного чинника від інших детермінант міграції» (Невара Л. М., Вовченко О.В., 2023).

Важливо зазначити, що саме держави виступають суб'єктами, діяльність яких може спричиняти чи посилювати кліматичні зміни, а з іншого - саме на держави покладається обов'язок забезпечення захисту осіб, які зазнали вимушеного переселення. Це зумовлює для держав складність формування ефективних механізмів правового регулювання у цій сфері. Погоджуюсь, що окремого аналізу потребує питання відповідальності держав за наслідки зміни клімату (Міжнародний захист права людини на здоров'я та безпечне довкілля, 2023). Нарешті, слід наголосити, що найбільша кількість осіб, переміщених внаслідок екологічних факторів, здійснює переміщення у межах своєї країни. Тут важливо розмежувати поняття «біженці» та «внутрішньо переміщені особи», яке проводиться Управлінням Верховного комісара ООН у справах біженців (Угода КМУ «Угода між Урядом України та Управлінням Верховного Комісара ООН у справах біженців», 1996). Водночас Конвенція про статус біженців 1951 року не містить терміну «внутрішньо переміщені особи» (Конвенція про статус біженців, 1951), хоча в сучасній міжнародній практиці широко застосовується для позначення осіб, які змушені залишити місце постійного проживання, але не перетнули міжнародно визнаних державних кордонів і перемістилися до більш безпечних регіонів у межах своєї країни.

Важливе значення у контексті забезпечення екологічної безпеки та прав людини в умовах кліматичної міграції мають міжнародні ініціативи, спрямовані на розробку

рекомендацій, керівних принципів і стратегій реагування на кліматично зумовлені переміщення населення. Однак їхня рекомендаційна природа призводить до відсутності обов'язкової юридичної сили, що значно обмежує їх дію у практичній площині. Водночас навіть міжнародно-правові договори у сфері зміни клімату, зокрема Кіотський протокол, Паризька угода та Рамкова конвенція ООН про зміну клімату, не передбачають прямих і дієвих механізмів захисту осіб, що змушені переміщуватися через кліматичні зміни. Ключового значення тут набуває національний рівень імплементації відповідних зобов'язань, оскільки саме від спроможності держав адаптувати внутрішнє законодавство, інтегрувати принципи екологічної безпеки та забезпечити ефективні правові гарантії залежить реальний рівень захисту прав людини, зокрема найбільш вразливих категорій населення, в умовах кліматичної міграції.

Вважаю за доцільне згадати про техногенні та природні катастрофи на території України, що призводили до внутрішньої й зовнішньої міграції населення - аварія на ЧАЕС. Права осіб, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, регулюються Законом України № 796-ХІІ (Закон України «Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи»). Законодавець не подає визначення «екологічний біженець» чи «вимушений переселенець», а зосереджує увагу на соціальних виплатах, компенсаціях та підставах набуття статусу постраждалого (Закон України «Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи»). Щодо самої зони відчуження, її правовий статус регламентується Законом України № 791а-ХІІ (Закон України «Про правовий режим території, що зазнала радіоактивного забруднення внаслідок Чорнобильської катастрофи»). Законодавець виділяє дві ключові зони: у зоні безумовного відселення забороняється проживати, тобто переселенці не мали змоги залишитися на території для проживання; у зоні добровільного гарантованого відселення влада не має права примусово виселяти осіб, що дозволяє їм залишатися на цій території за власним бажанням.

В умовах війни дослідження стану довкілля та проведення аналізу екологічних наслідків, з метою покращення та розроблення стратегії відновлення є ускладненим через брак ресурсів і доступу до зон бойових дій. Зазначені дії мають вчинятися відповідно до ст. 2 Закону України «Про оцінку впливу на довкілля» (Закон України «Про оцінку впливу на довкілля»). Постанова КМУ «Про затвердження Порядку фіксації шкоди, завданої довкіллю внаслідок збройної агресії» закріплює фіксацію шкоди як перший крок до компенсації (Постанова КМ України «Про затвердження Порядку фіксації шкоди, завданої довкіллю внаслідок збройної агресії»). Проте реалізація її положень напряду залежить від міжнародної підтримки, оскільки існують наявні прогалини у правовому регулюванні захисту довкілля під час збройних конфліктів (Зигрій О., Русняк В., 2025).

Маємо розуміти, що запровадження воєнного стану не звільняє Україну від обов'язку дотримання міжнародно-правових екологічних зобов'язань. У межах європейської політики «Європейський зелений курс» було визначено стратегічну мету досягнення кліматичної нейтральності Європи до 2050 року. Однак за сучасних умов геополітичної нестабільності можливими є як посилення амбітності кліматичних цілей, так і певне відступлення від них. Війна в Україні істотно впливає на реалізацію кліматичної політики європейських держав, водночас визначення подальших пріоритетів залежатиме від політичних рішень кожної окремої держави та суспільних запитів (Zyhrii O., Zaitseva-Kalaur I., 2023).

Український досвід свідчить, що у випадках масштабних техногенних катастроф правове регулювання процесів переміщення населення переважно орієнтоване на

забезпечення соціального захисту постраждалих осіб, тоді як питання формалізованого визначення їхнього статусу як екологічних мігрантів або біженців залишається недостатньо врегульованим. Такий підхід зумовлює фрагментарність правового регулювання та обмежує можливості комплексного забезпечення прав людини у сфері екологічної безпеки. Водночас зазначена тенденція є характерною не лише для України, але й для більшості держав світу, де національні правові системи та міжнародні механізми не повною мірою адаптовані до новітніх викликів, пов'язаних із кліматичною та техногенно зумовленою міграцією.

Починаючи з 2014 року в Україні, а особливо після повномасштабного вторгнення у 2022 році, мільйони громадян вимушені були покинути місця свого постійного проживання, набули статусу внутрішньо переміщених й отримали міжнародний захист у інших державах світу. У таких умовах міграційні процеси набувають комплексного характеру, поєднуючи ознаки військової, техногенної й екологічної міграції. На законодавчому рівні правовий захист ВПО забезпечується через Закон України № 1706-VII, який передбачає гарантії щодо соціального забезпечення, доступу до освіти, житла й медичних послуг (Закон України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб»).

Повторюся, що у правовій системі відсутнє формалізоване визначення понять «екологічний біженець» чи «кліматичний мігрант», що відображає загальносвітову проблему невизначеності правового статусу таких категорій осіб. Разом із тим Закон України № 3671-VI передбачає можливість надання тимчасового захисту особам, які вимушені залишити свою країну внаслідок природних або техногенних катастроф, що опосередковано охоплює екологічний компонент (Закон України «Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту»).

Важливим елементом національної правової системи є також гарантії екологічних прав людини. Зокрема, ст 50 Конституції України закріплює «право кожного на безпечне для життя і здоров'я довкілля та передбачає можливість судового захисту у разі його порушення» (Конституція України); Закон України № 1264-XII конкретизують обов'язки держави щодо забезпечення реалізації цих прав та участі громадян у природоохоронній діяльності (Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища»).

Висновки. Враховуючи все вище викладене слід зазначити, що національне законодавство свідчить про наявність деяких правових механізмів захисту осіб, які зазнали впливу екологічних факторів, проте їхня фрагментарність й відсутність спеціалізованого правового статусу для екологічних мігрантів звужують ефективність такого захисту.

Україна перебуває у ситуації перетину двох глобальних викликів - наслідків збройного конфлікту та кліматичної кризи, що спричинює необхідність переосмислення підходів до регулювання міграційних процесів. Забезпечення ефективного захисту прав людини в цих умовах можливе лише за умови комплексного поєднання соціального, екологічного та правового компонентів, а також розвитку міжнародного співробітництва у сфері реагування на кліматично зумовлену міграцію.

Бібліографічний список:

- Про охорону навколишнього природного середовища: Закон України від 25.06.1991 № 1264-XII. [онлайн] Доступно: <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12#Text>>
- Павко Я. А. Актуальні питання міжнародно-правового захисту прав людини в контексті кліматичних змін. *Київський часопис права*. 2025. № 4. С. 194-202.

DOI:10.32782/klj/2025.4.29

- Самашко С. С. Міжнародна кліматична міграція: основні причини, прояви та наслідки. *Економіка і організація управління*. 2024, №2 (54). С. 162-171. DOI:<https://doi.org/10.31558/2307-2318.2024.2.15>
- Невара Л.М., Вовченко О.В. Міжнародно-правові механізми захисту прав «екологічних біженців» : монографія, Київ. 2023. С. 159-195. [онлайн] Доступно: <<https://epl.org.ua/wp-content/uploads/2023/08/monografiya1608.pdf>>
- Міжнародний захист права людини на здоров'я та безпечне довкілля: моногр. / авт. кол.; за заг. ред. М.О. Медведєвої. Київ : Видавничий дім «Вінніченко», 2023. 260 с. ISBN 978-966-2622-52-2
- Угода між Урядом України та Управлінням Верховного Комісара ООН у справах біженців: Угода Кабінету Міністрів України; ООН; Міжнародний документ від 23.09.1996. [онлайн] Доступно: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_078#Text>
- Конвенція про статус біженців: Конвенція, Міжнародний документ, Коментар від 28.07.1951. [онлайн] Доступно: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_011#Text>
- Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи: Закон України від 28.02.1991 № 796-XII. [онлайн] Доступно: <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/796-12#Text>>
- Про правовий режим території, що зазнала радіоактивного забруднення внаслідок Чорнобильської катастрофи: Закон України від 27.02.1991 № 791а-XII. [онлайн] Доступно: <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/791%D0%B0-12#Text>>.
- Про оцінку впливу на довкілля : Закон України від 23.05.2017 № 2059-VIII [онлайн] Доступно: <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2059-19#Text>>.
- Про затвердження Порядку фіксації шкоди, завданої довкіллю внаслідок збройної агресії : Постанова Кабінету Міністрів України від 20.03.2022 № 326 [онлайн] Доступно: <<https://cis-legislation.com/document.fwx?rgn=139202>>
- Зигрій О., Русняк В. *Правові механізми захисту довкілля під час збройних конфліктів: виклики XXI століття. Актуальні проблеми правознавства*. 2025. № 2 (42). С. 89-96. [онлайн] Доступно: <<https://appj.wunu.edu.ua/index.php/appj/article/view/2131>>.
- Zyhrii O., Zaitseva-Kalaur I. Features of the formation and implementation of environmental policy institutions of European cooperation: a challenge for the EU and Ukraine. *Polish Journal of Science*. Warszawa, 2023. № 64. P.33-37. [онлайн] Доступно: <<https://www.poljs.com/wp-content/uploads/2023/07/POLISH-JOURNAL-OF-SCIENCE-%E2%84%9664-2023.pdf>>
- Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб: Закон України від 20.10.2014 № 1706-VII. [онлайн] Доступно: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1706-18#Text>
- Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту: Закон України від 08.07.2011 № 3671-VI. [онлайн] Доступно: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3671-17#Text>
- Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. [онлайн] Доступно: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>

References

- Pro okhoronu navkolyshnoho pryrodnoho seredovyschcha: Zakon Ukrainy vid 25.06.1991 № 1264-XII. [onlain] Dostupno: <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12#Text>>._(in Ukrainian).
- Pavko Ya. A. Aktualni pytannia mizhnarodno-pravovoho zakhystu prav liudyny v konteksti klimatychnykh zmin. *Kyivskiy chasopys prava*. 2025. № 4. S. 194–202.

- DOI:10.32782/klj/2025.4.29>. (in Ukrainian).
- Samashko S. S. Mizhnarodna klimatychna mihratsiia: osnovni prychny, proiavy ta naslidky. *Ekonomika i orhanizatsiia upravlinnia*. 2024. № 2 (54). S. 162–171. DOI: <https://doi.org/10.31558/2307-2318.2024.2.15>>. (in Ukrainian).
- Nevara, L. M., & Vovchenko, O. V. (2023). Mizhnarodno-pravovi mekhanizmy zakhystu prav “ekolohichnykh bizhentsiv” [International legal mechanisms for the protection of “environmental refugees”]. Kyiv, pp. 159–195. [onlain] Dostupno: <<https://epl.org.ua/wp-content/uploads/2023/08/monografiya1608.pdf>>. (in Ukrainian).
- Mizhnarodnyi zakhyst prava liudyny na zdorovia ta bezpechne dovkillia: monohrafiia / avt. kol.; za zah. red. M. O. Medvedievoi. Kyiv: Vydavnychi dim «Vinichenko», 2023. 260 s. ISBN 978-966-2622-52-2. (in Ukrainian).
- Uhoda mizh Uriadom Ukrainy ta Upravlinniam Verkhovnoho Komisara OON u spravakh bizhentsiv: Uhoda Kabinetu Ministriv Ukrainy; OON; Mizhnarodnyi dokument vid 23.09.1996. [onlain] Dostupno: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_078#Text>. (in Ukrainian).
- Konventsiiia pro status bizhentsiv: Konventsiiia, Mizhnarodnyi dokument, Komentar vid 28.07.1951. [onlain] Dostupno: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_011#Text>. (in Ukrainian).
- Pro status i sotsialnyi zakhyst hromadian, yaki postrazhdaly vnaslidok Chornobylskoi katastrofy: Zakon Ukrainy vid 28.02.1991 № 796-XII. [onlain] Dostupno: <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/796-12#Text>>. (in Ukrainian).
- Pro pravovy rehym terytorii, shcho zaznala radioaktyvnoho zabrudnennia vnaslidok Chornobylskoi katastrofy: Zakon Ukrainy vid 27.02.1991 № 791a-XII. [onlain] Dostupno: <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/791%D0%B0-12#Text>>. (in Ukrainian).
- Pro otsinku vplyvu na dovkillia: Zakon Ukrainy vid 23.05.2017 No. 2059-VIII. [onlain] Dostupno: <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2059-19#Text>>. (in Ukrainian).
- Pro zatverdzhennia Poriadku fiksatsii shkody, zavdanoi dovkilliu vnaslidok zbroinoi ahresii: Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 20.03.2022 No. 326. [onlain] Dostupno: <<https://cis-legislation.com/document.fwx?rgn=139202>>. (in Ukrainian).
- Zyhrii O., Rusniak V. Pravovi mekhanizmy zakhystu dovkillia pid chas zbroinykh konfliktiv: vyklyky XXI stolittia. *Aktualni problemy pravoznavstva*. 2025. № 2 (42). S. 89–96. [onlain] Dostupno: <<https://appj.wunu.edu.ua/index.php/appj/article/view/2131>>. (in Ukrainian).
- Zyhrii O., Zaitseva-Kalaur I. Features of the formation and implementation of environmental policy institutions of European cooperation: a challenge for the EU and Ukraine. *Polish Journal of Science*. Warszawa, 2023. № 64. P.33-37. [онлайн] Доступно: <<https://www.poljs.com/wp-content/uploads/2023/07/POLISH-JOURNAL-OF-SCIENCE-%E2%84%9664-2023.pdf>>. (in Ukrainian).
- Pro zabezpechennia prav i svobod vnutrishno peremishchenykh osib: Zakon Ukrainy vid 20.10.2014 № 1706-VII. [onlain] Dostupno: <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1706-18#Text>>. (in Ukrainian).
- Pro bizhentsiv ta osib, yaki potrebiut dodatkovoho abo tymchasovoho zakhystu: Zakon Ukrainy vid 08.07.2011 № 3671-VI. [onlain] Dostupno: <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3671-17#Text>>. (in Ukrainian).
- Konstytucia Ukrainy: Zakon Ukrainy vid 28.06.1996 № 254к/96-ВР. [onlain] Dostupno: <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>> (in Ukrainian).

Zyhril O.

**ENVIRONMENTAL SECURITY AND HUMAN RIGHTS IN THE CONTEXT
OF CLIMATE MIGRATION: INTERNATIONAL LEGAL AND NATIONAL
ASPECTS**

The article examines the relationship between environmental security and human rights in the context of climate migration in the context of international legal and national approaches. The relevance of the issue is due to the intensification of global climate change, the increase in the frequency of environmental disasters and the complication of the security situation in the world, which together create new challenges for the system of human rights protection.

It is substantiated that climate migration is a consequence of the complex interaction of natural, socio-economic and military-political factors, among which environmental degradation, rising sea levels, desertification, floods, droughts and other extreme natural phenomena play a decisive role. The loss of a safe habitat, housing and livelihoods directly affects the realization of fundamental human rights, primarily the right to life, health and a safe environment.

The paper analyzes scientific approaches to understanding climate migration and emphasizes its multifactorial nature, which complicates the legal qualification of the relevant migration processes. Particular attention is paid to the relationship between environmental security and human rights, since environmental degradation is both a cause and a consequence of forced population displacement. It is emphasized that in modern crises, a combination of climatic, environmental and military factors is increasingly common, which leads to the formation of mixed forms of migration and requires a rethinking of existing legal approaches.

Separately, an analysis of international legal regulation in the field of protection of persons forced to move due to climatic and environmental factors was carried out. It was established that the current international mechanisms for the protection of refugees do not fully cover the category of climatic migrants, which indicates the presence of regulatory gaps in international law. At the same time, international human rights standards, in particular the principle of non-refoulement, are considered as an important tool for the indirect protection of such persons.

The national dimension of the study shows that Ukrainian legislation provides general guarantees of protection for internally displaced persons and enshrines the right to a safe environment, but does not contain a special legal status for climate migrants. This limits the possibilities of a comprehensive response to environmentally driven migration processes and requires further improvement of the regulatory framework.

It is summarized that an effective solution to the problem of climate migration requires the integration of international legal and national mechanisms, a combination of environmental, migration and human rights approaches, as well as the development of legal instruments aimed at ensuring environmental security as a necessary condition for the realization of human rights.

The methodological basis of the research is made up of general scientific and special legal methods, in particular formal-legal, comparative-legal, systemic-structural, and legal analysis methods.

Keywords: *ecological security, human rights, legal regulation, climate migration,*

internally displaced persons, ecological refugees, military conflicts, international legal protection.

Статтю було подано / The article was submitted 28.03.2026
Статтю було прийнято / The article was accepted 21.04.2026